

Pusztay Éva mellett kitartott szerelme, Török Attila

A SZÍV ÉRZETT, A SZEM BESZÉLT

■ Szerelmük erejét, fiatalságukat, 1956 megrendítő 13 napját is földidézi a MEFESZ-émlékmű Pusztay Évában és Török Attilában

FOTÓ: SEGESVÁRI CSABA

Első szegedi egyetemista nőként állította népbírók elé a Kádár-rendszer Pusztay Évát, az 1956-os röpcédulákat gyűjtő, sokszorosító és terjesztő vegyészhallgató. Pedig Éva szemlélként, nem szervezőként vett részt a szegedi 1956 legjelesebb eseményein. Szerelmével, későbbi férjével, a matematika-fizika szakos Török Attilával egyetemben lelkesedett a MEFESZ-ért, a forradalomért. November 4. után sem voltak képesek beletörődni, hogy mindennek vége: röpcédulákat gyűjtöttek, másoltak, terjesztettek. Évát 1956 szeptemberben letartóztatták – a börtönből 1958 júniusában szabadult, de csak 1975-től oktathatott, illetve 1993-ban érezte: rehabilitálták.

ÚJSÁSZI ILONA

Mese csak a szegedi MEFESZ-émlékmű tövében, az őszi napfényben fürdőző, ölelkező fiatal pár számára, hogy a domborművön megörökített elődeiknek milyen sokat jelent a szabadság.

Emlékmű fényképről

– Éket vert a diktatúra fekete kötömbjébe az első, Szegeden kigondolt és megalkotott, a párt ifjúsági szervezetétől, a DISZ-től független diákszervezet, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ). De a demokráciából is leckét adott egész a máig, mert minden fölvetődött javaslatot megvitattott a hallgatóság, aztán meg minden karon megalakultak a MEFESZ-szervezetek – mutat a korabeli fotó ihlette emlékműre, mintegy annak üzenetét magyarázva Pusztay Éva vegyész. A Szegedi Tudományegyetem nyugdíjas docense férjével, Török Attilával együtt szinte minden 1956-os rendezvény résztvevője, mióta szabadon lehet emlékezni arra a 13 főlzabadi napra, amely megrendítette a világot, az országot, de ketőjük életének is új irányt szabott.

Mese a maiaknak, mert elképzelniük is nehéz: milyen szigorú rend szerint éltek diákelődeik az 1950-es években.

– Jelen voltunk, vezető szerepet nem játszottunk az olyan szegedi 56-os rendezvényeken, mint az emlékművön is megörökített MEFESZ-alapító nagygyűlés – folytatja a múltidézés Pusztay Éva. – Látásból szinte az egész évfolyamot ismertük, mert a heti egy-szeri tudományos szocializmus előadást az audmaxban tartották. A fiúk meg a heti háromórás honvédelem-oktatáson találkoztak. Ezekon ugyanúgy kötelező volt megjelenni, mint ahogy muszáj volt aktivizálódni a szemináriumokon. De ettől függetlenül is: szigorú rend szerint folyt az oktatás, vizsgára is tárgyanként csak

egy-egy napot jelöltek meg, és névsor szerint ment a feleltetés. Kötelező volt az orosz is, miközben más nyelv tanulására nem nyílt lehetőség.

Pillangóhatás

Mese az ifjaknak, mert fölfogniuk is nehéz: a mindenfelől ellenőrzött életben mennyire megrendítő lehetett a szabadság pillangójának megjelenése, s a szárnyának rebbenése nyomán keletkező vihar.

– Mi is megkönnyebbültünk, helyet-

→ 110-ből 17 nő

A MEFESZ rendezvényein, illetve a szegedi forradalmi eseményekből részt vállaló egyetemisták közül számításunk szerint 110-en részesültek retorzióban. Közülük 17 nőt büntettek – szigorú megrovással vagy az egyetemről való kizárással, kettőre börtönbüntetést róttak. A legelső, leggyorsabb és legsúlyosabb ítélet Pusztay Éva vegyészhallgatóé (képünkön): Népbírók ítélte 1 év 6 hónapos letöltendő börtönbüntetésre (egy másik perben Kurcsa Klára joghallgató államvédelmi iratokról készített másolat miatt 10 hónap börtönt kapott). A MEFESZ szervezésében részt vállaló diákok bírósági ítélete: összesen 47 év 7 hónapnyi börtönbüntetés.

tünk is kimondták a követeléseket az október 16-i és 20-i nagygyűlésen – a tanulási terhek változtatásától kezdve a szabad választásokon át az ország függetlenségéig. Ilyen érzés lehet, amikor friss levegőhöz jut a fuldokló – érzékelteti a helyzetet Éva. – De jelen voltam az október 23-i tüntetésen ugyanúgy, mint az október 24-i csilaghulláskor. Láttam a városháza előtt megjelenő, majd visszahúzódó, aztán újra ijesztgető szovjet tankokat.

Dráma és szerelem

Mese a mai szerelmeseknek, vagy inkább könnyes love story, ami a forra-

dalom bukása után Évával és Attilával megesett.

– Dac, düh és elkeseredés keveredett bennünk november közepén, mikor a legális magyar kormányt csapdába ejtették a szovjetek. Az nem lehet, hogy csak röpke álom volt a szabadság, mondtuk egymásnak is – néz a múltba Éva. – „Nyílt levél Kádár Jánosnak...”, „Engedjétek be az ENSZ-megfigyelőket!...” kezdettel röplapokat másoltunk édesanyám otthoni írógépén, aztán Attilával önfeléd szerelmespár sétáját mímelve kitűztük a kerítésekre, bedobtuk a postaládákba. Azt gondoltuk, ennyit meg kell tenni... December 14-én éppen a Holdfénysonátát zongoráztam, amikor elárasztották a lakásunkat a munkásörök, és házkutatás után letartóztattak. Karácsony előtt ugyan hazaengedtek, de 1957 januárjában visszavitték a Csillag börtönbe. Édesanyámtól, Attilától el se búcsúzhattam. Aztán Pestre, a Markó utcába kerültem – a Népbírók elé tették az ügyemet: aránytalanul súlyos, 1 év 6 hónapos börtönbüntetésre ítélték, az akkori Sztálinváros közelébe, Pálhalma Mélykút nevű telepére vittek, ahol köztörvényesek között velem is kemény fizikai munkát végeztettek. Először 1957. június 3-án egy levelezőlapon adhattam életjelet magamról. Ezután egyedül édesanyám jöhetett látogatóba, küldhetett csomagot. Éheztünk, és szinte agyondolgoztattak – később Nagyfán is. Az ottani bolgárkertészetben combközépig vízben állva annyira rosszul lettem, hogy a szegedi klinikára szállítottak, és perforált vakbélgyulladásal megműtöttek. Orvostanhallgatók ismeretek föl, vitték a hírt szüleimnek, hogy itt vagyok...

Üzenetek

– Ott láttam meg Évát, több mint egy év után. Legutóbb az ügyészség ablakán néztem ki, én meg a Tisza-szállónál álltam. Most meg a szemközti klinikaépület ablakából néztük egymást – a szemünkkel beszélünk – küszködik könnyeivel Attila is. – Olyan biztosak voltunk egymásban, mint hogy fölkel a nap.

Mese, de nem tanulságok nélkül való 1956 mának szóló üzenete.

– Főlemelő élménye életemnek 1956! Nektek már történelem. De tanuljatok belőle! – mondtam a gyerekeimnek és az unokáimnak is, amikor először beszéltem nekik, mit élünk át akkor. – összegez Pusztay Éva. – Pedig később is kísértett ez a rosszakarómtól eredő, s talán a diákság elijesztéseként elrettentésül rám kiszabott büntetés. Végül 6 évvel ké-

ERDÉLY ÉS 1956 – SZOLIDARITÁS ÉS BÜNTETÉS

Az erdélyiek szívét is megdobogtatta az 1956-os forradalom. A magyarországi szabadságharc bukását követően Romániában is kötelezővé tették kimondani: ellenforradalmat vertek le a szovjet tankok. E tételt kérdőjelezte meg a kolozsvári közgazdászhallgató, Szakács Attila, akit e merésziségeért, valamint a Bolyai-egyetem megszüntetése elleni nyilatkozataért 3 évre ítélték. A Bukarest melletti, föld alatti börtönt megjárta közgazdász 1989 után Szegeden élt, ma pedig Szatymazon.

MUNKATÁRSUNKTÓL

– Életem két nagy traumája: az 1956 forradalom leverése és a szimpátiám miatt rám mért börtönbüntetés, valamint a Bolyai-egyetem felszámolása – rögzíti visszaemlékezése kiindulópontját Szakács Attila. A Szatymazon élő, nyugalmazott okleveles közgazdász szeme csillog, ahogy az 1956 őszenek híreiből Csikszeredára szivárgó büszkeséget idézi emlékezetébe.

– Baráti körben beszéltek meg, ki mit hallott a Szabad Európa rádióban, vagy olvasott a magyarországi lapokban az 1956-os őszi. Mire megismosodott bennünk, középiskolás srácokban az elhatározás, hogy Budapestre utazunk harcolni, a szovjet tankok szétlőtték a forradalmi reményeket – mondja. Szikrát vet a szeme, ahogy az 1957. őszi kolozsvári egyetemista „tudszoc” szemináriumos emlékképeit meséli. – Kötelező volt nyíltan elítélni a magyarországi forradalmat. Amikor a tanár kijelentette: „segítségül hívta a magyar kormány a szovjet csapatokat...”, nem bírtam megállni, hogy ki ne mondjam: „nem hívta azokat senki...” Innentől kezdve lépten-nyomon éreztem: besűgök hada követ – állítja Szakács Attila, aki a Bolyai-egyetem 1959-es megszüntetése, pontosabban Babes-Bolyaivá alakítása után Bukarestben kényszerült folytatni tanulmányait, mert csak ott volt közgazdász-képzés.

– Minden veszély ellenére – a költővel szólva – „nem fogtam be pörös számat” akkor sem, amikor sejtettem volna, hogy például váratlanul meglátogató, felületes ismerősnek számító csoporttársamat nem a barátság, hanem a provokálás miatt küldték hozzám „beszélgetni”. Meglepett, amikor 1961 szeptemberében otthon, Csikbuzsokvában rendőrök vártak, hogy Bukarestbe kísérjenek. Az meg a katonai vizsgálóbíró lepte meg – néz huncutul –, mikor 1962 januárjában a vádlottak padján szálegyedül állva elismertem: a jelentésekben nekem föl-

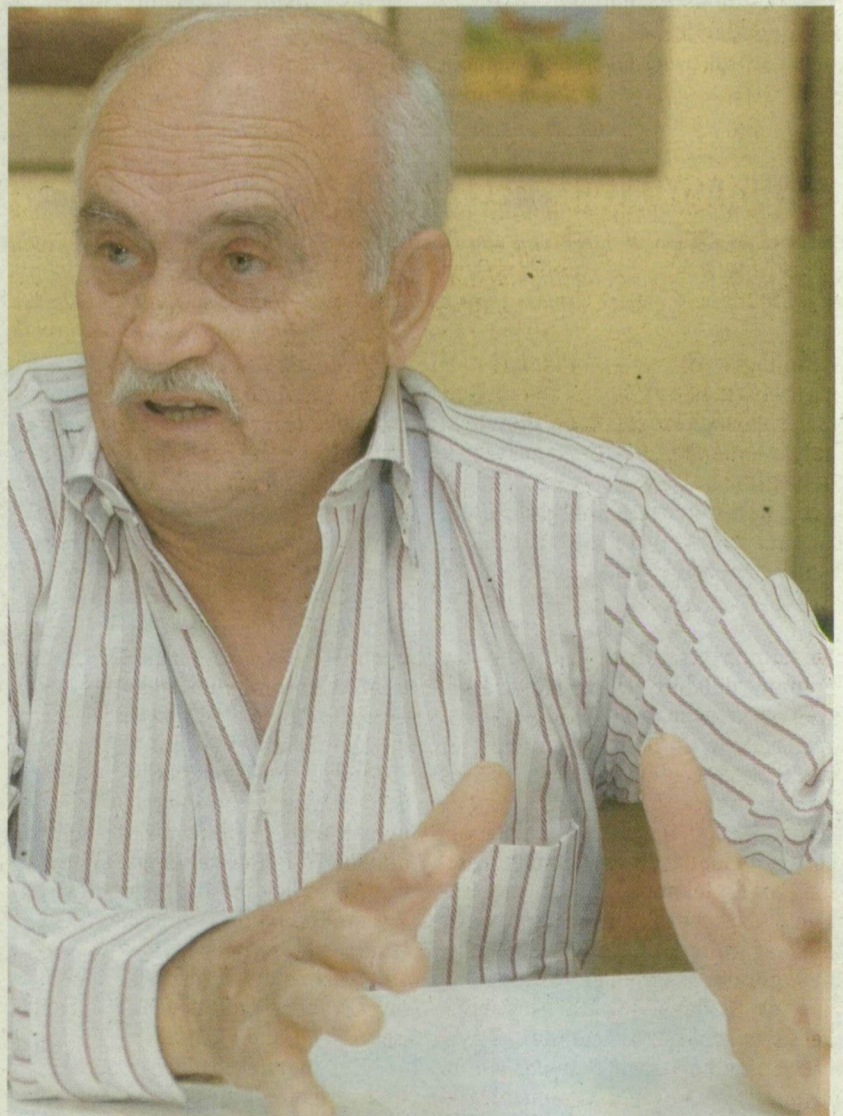
rótt mondatokról: „ezt mondtam, szóról szóra”!

– A hadbírók három év börtönbüntetésre ítélt – húzza föl a szemöldökét. – Föld alatti börtönbe zártak, a Bukarest melletti „Zsilávára” (magyarul Nedvesre), ahol csöpögött a víz a falakról... Politikai börtön volt, de volt ott orvos és egyetemi tanár, művész és számos egyszerű munkásember is. Keményen dolgoztattak, miközben volt erőm elutasítani a beszerzési kísérleteket is – azaz a meggyőződéssel, hogy miután derékba törték a pályám, a szüleimet bánatba sodorták, a becsületemet nem adom oda. El kell mondanom, hogy fiatalságom ellenére, vagy annak okán a börtön nem tört meg. Emelt fölvel, emlékedett lélekkel viseltem, mert tudtam: magyarságomért szenvedek.

A börtönt elviseltem, tudtam: magyarságomért szenvedek.

Szakács Attila

– Szabadulásom után kérvények özönnével tudattam: tanulni akarok. „Ha vigyázol a szádra, folytatható az egyetem” – hangzott a pártos döntés 1965-ben. 1968-ban államvizsgáztam, aztán a háttérben mint szakember dolgozhattam. Káder nem lehettem, de nem is akartam káderként vegetálni... A családra figyeltem. Nehezen éltünk, de mindig azt mondtam: én leszek az utolsó, aki Erdélyből elmegy – fátyolódik el Szakács Attila szeme. – A feleségem döbentett rá a 80-as években: veszélybe kerülhet három gyermekünk jövője. Nehéz döntés volt, de végülis 1989-ben áttelepültünk Magyarországra. Azóta is folyton visszavágyom Székelyföldre, pedig itt – a szegedi Erdély Kör elnökeként, a Pofosz tagjaként – is megtaláltam a helyem. Ha még egyszer kezdhetem? – pillant a kérdezőre Szakács Attila. – Ugyanígy tennék: a sorsot, ami nekem jutott, nem lehet protekcióval megszerelni, azt ki kell érdemelni!

■ Szakács Attila kolozsvári közgazdászhallgató nyilvánosan elmondott véleményéért 3 év börtönt kapott

FOTÓ: MISKOLCI RÓBERT